

**Методика розслідування
шахрайства у сфері надання
гуманітарної допомоги:
наукові засади та практичні
рекомендації**

У монографії здійснено детальний аналіз нормативно-правової бази, що регулює сферу надання гуманітарної допомоги та волонтерську й благодійну діяльність. Розглянуто ґенезу розвитку сфери надання гуманітарної допомоги та окреслено фактори, що сприяють її криміналізації. Здійснено порівняльне дослідження різних форм благодійності.

Розкрито сутність й зміст методики розслідування шахрайства у сфері надання гуманітарної допомоги, що базується на системному використанні алгоритмів, які визначають оптимальну послідовність і взаємозв'язок процесуальних дій та розшукових заходів. Сформовано криміналістичну характеристику шахрайства, що передбачає комплексний аналіз таких елементів: типологія шахрайських дій, предмет злочинного посягання, обстановка вчинення шахрайства, особа злочинця та потерпілого.

Схарактеризовано особливості організації та планування розслідування шахрайства. Викладено практичні рекомендації для ефективного розслідування шахрайства, що базуються на типових схемах та включають детальний план заходів. Висвітлено проблемні питання процесуального забезпечення розслідування шахрайства у сфері надання гуманітарної допомоги. Запропоновано організаційно-тактичні особливості проведення окремих слідчих (розшукових) дій та процесуальних дій. Висвітлено основні НСРД, пов'язані із втручанням у приватне спілкування під час розслідування шахрайства.

Виокремлено типові тактичні операції при розслідуванні шахрайства у сфері надання гуманітарної допомоги. Залежно від специфіки кожної операції запропоновано комплекс заходів, що включає низку слідчих (розшукових) дій, НСРД та інших заходів.

Для викладачів, науковців, аспірантів, докторантів, курсантів і студентів закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання, працівників органів прокуратури, Бюро економічної безпеки України, оперативних і слідчих підрозділів Національної поліції України, усіх тих, хто виявляє інтерес до юридичної науки та правозастосовної практики.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	9
ПЕРЕДМОВА	12
РОЗДІЛ 1	
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ	
МЕТОДИКИ РОЗСЛІДУВАННЯ ШАХРАЙСТВА	
У СФЕРІ НАДАННЯ ГУМАНІТАРНОЇ ДОПОМОГИ	
1.1 Становлення сфери надання гуманітарної допомоги в контексті соціально-економічних трансформацій та криміналізації суспільства	21
1.2 Наукові засади формування методики розслідування шахрайства у сфері надання гуманітарної допомоги	43
РОЗДІЛ 2	
ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНЕ	
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗСЛІДУВАННЯ ШАХРАЙСТВА	
У СФЕРІ НАДАННЯ ГУМАНІТАРНОЇ ДОПОМОГИ	
2.1 Особливості організації та планування розслідування шахрайства у сфері надання гуманітарної допомоги	77
2.2 Проблеми процесуального забезпечення розслідування шахрайства у сфері надання гуманітарної допомоги	104
РОЗДІЛ 3	
ТАКТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	
РОЗСЛІДУВАННЯ ШАХРАЙСТВА У СФЕРІ	
НАДАННЯ ГУМАНІТАРНОЇ ДОПОМОГИ	
3.1 Організація і тактика проведення окремих гласних слідчих (розшукових) та процесуальних дій ..	118

3.2 Організаційно-тактичні особливості провадження негласних слідчих (розшукових) дій, пов'язаних із втручанням у приватне спілкування	162
3.3 Теоретичні та практичні засади побудови тактичних операцій під час розслідування шахрайства у сфері надання гуманітарної допомоги	175
ВИСНОВКИ	197
БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ	201

CONTENTS

LIST OF ABBREVIATIONS AND SYMBOLS	9
FOREWORD	12
CHAPTER 1	
THEORETICAL FOUNDATIONS OF THE METHODOLOGY	
FOR INVESTIGATING FRAUD IN THE FIELD	
OF HUMANITARIAN ASSISTANCE	21
1.1 Formation of the Humanitarian Assistance Sphere in the Context of Socio-Economic Transformations and Criminalisation of Society	21
1.2 Scientific Principles of Formation of the Methodology for Investigation of Fraud in the Field of Humanitarian Assistance	43
CHAPTER 2	
PROCEDURAL AND ORGANISATIONAL SUPPORT	
FOR THE INVESTIGATION OF FRAUD IN THE FIELD	
OF HUMANITARIAN ASSISTANCE	77
2.1 Peculiarities of Organisation and Planning of Investigation of Fraud in the Field of Humanitarian Assistance	77
2.2 Problems of Procedural Support of Investigation of Fraud in the Field of Humanitarian Assistance	104
CHAPTER 3	
TACTICAL SUPPORT FOR THE INVESTIGATION	
OF FRAUD IN THE FIELD OF HUMANITARIAN	
ASSISTANCE	118
3.1 Organisation and Tactics of Certain Public Investigative (Detective) and Procedural Actions	118

3.2 Organisational and Tactical Peculiarities of Conducting Covert Investigative (Detective) Actions Related to Interference with Private Communication	162
3.3 Theoretical and Practical Principles of Building Tactical Operations in the Investigation of Fraud in the Field of Humanitarian Assistance.	175
CONCLUSIONS	197
REFERENCES	201

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

- АРМА** – Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів
- ВПО** – Внутрішньо-переміщена особа
- ГПУ** – Генеральна прокуратура України
- ГСУ** – Головне слідче управління
- ГУНП** – Головне управління Національної поліції
- ДІАП** – Інформаційна підсистема «Кримінальні провадження»
- ДКП** – Департамент кіберполіції
- ДМС** – Державна міграційна служба
- ДСФМУ** – Державна служба фінансового моніторингу України
- ЕОМ** – Електронно-обчислювальна машина
- ЕОТ** – Електронно-обчислювальна техніка
- ЕПС** – Електронні платіжні системи
- ЄСПЛ** – Європейський Суд з прав людини
- ЄС** – Європейський союз
- ЄСПЛ** – Європейський суд з прав людини
- ЄРДР** – Єдиний реєстр досудових розслідувань
- ЗМІ** – Засоби масової інформації
- ЗСУ** – Збройні сили України
- ЗУ** – Закон України
- ІКЕ** – Інформаційно-комп'ютерна експертиза

Інтерпол – Міжнародна організація кримінальної поліції – Інтерпол

КК – Кримінальний кодекс

КПК – Кримінальний процесуальний кодекс

КМЕ – Комп'ютерно-мережева експертиза

КМУ – Кабінет Міністрів України

МВС – Міністерство внутрішніх справ

МЗС – Міністерство закордонних справ

НБУ – Національний банк України

НДІСЕ – Науково-дослідний інститут судових експертиз

НП – Національна поліція

НСРД – Негласні слідчі (розшукові) дії

НТЗ – Науково-технічні засоби

ОБСЕ – Організація з безпеки та співробітництва у Європі

ОГ (ЗО) – Організована група (злочинна організація)

ОЗГ – Організована злочинна група

ОЗУ – Організоване злочинне угруповання

ООН – Організація об'єднаних націй

ОМП – Огляд місця події

ОРД – Оперативно-розшукова діяльність

ОРЗ – Оперативно-розшуковий захід

ППВСУ – Постанова Пленуму Верховного Суду України

п. – Пункт

р. – Рік

РНБО – Рада національної безпеки і оборони України

СКТЕ – Судова комп'ютерно-технічна експертиза

СБУ – Служба безпеки України

СОГ – Слідчо-оперативна група

СРД – Слідча (розшукова) дія

с. – Сторінка (сторінки)

ст. – Стаття

ТОТ	–	Тимчасово-окупована територія
ЦК	–	Цивільний кодекс
ЦПК	–	Цивільний процесуальний кодекс
ч.	–	Частина
FATF	–	Група з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням коштів, отриманих злочинним шляхом

*Ми не стільки потребуємо допомоги друзів,
скільки впевненості, що ми її отримаємо.*
Демокріт

*Неможливих речей немає.
Є недостатня кількість спроб.*
Любко Дереш

*Варто тільки повірити, що ви можете
і ви вже на півдорозі до цілі.*
Теодор Рузвельт

*Почніть робити те, що потрібно.
Потім робіть те, що можливо.
І ви раптом виявите, що робите неможливе.*
Святий Франциск Асізьський

ПЕРЕДМОВА

Війна в Україні спричинила масштабну гуманітарну катастрофу, тисячі загиблих і поранених, руйнування міст та сіл, тотальне знищення інфраструктури громад, відсутність доступу до води, провізії, електроенергії та медичної допомоги, втрата робочих місць та неможливість отримання освіти. Внаслідок цього, міжнародне співтовариство, українські організації та окремі громадяни (волонтери і благодійники) об'єднали свої зусилля для допомоги постраждалим від війни. Ефективна

взаємодія благодійного сектору з іншими секторами суспільства робить його найпотужнішим інструментом для вирішення соціальних проблем.

Волонтерство та благодійність в Україні, особливо в умовах активної фази бойових дій, стало не просто актом доброчинності, а й зумовило глибокі трансформаційні процеси, які відбуваються у державі. Така діяльність є рушійною силою для розвитку науки, освіти, культури, підтримки соціально вразливих верств населення та окремих знедолених людей.

Відновлення зруйнованого житла та інфраструктурних об'єктів, забезпечення гуманітарною допомогою внутрішньо переміщених осіб і переселенців, постраждалих від війни, та інших осіб, хто її потребує, підтримка морального духу військовослужбовців Збройних сил України та спорядження їх засобами захисту (бронежилети, шоломи), медикаментами, продовольчими товарами, автомобілями – це незначна частина того, над чим працюють волонтери та благодійники. Добровольчі ініціативи, на сьогодні, є міцним фундаментом, на якому будуються сильні та згуртовані спільноти. На тлі збільшення соціальної незахищеності населення, надання гуманітарної допомоги, а також волонтерська та благодійна діяльність стає дедалі життєво необхідною, заповнюючи прогалини у системі соціальної допомоги [170, с. 1; 215, с. 30].

Таку думку підтримує і Н. А. Лисенко, зазначаючи, що через економічну нестабільність та війну в Україні волонтерський рух став ще потужнішою силою підтримки військових Збройних сил України та цивільних, постраждалих від війни, надаючи їм як матеріальну, так і психологічну допомогу. Благодійність також набула нового значення для українського народу, адже вона не лише об'єднує людей, а й компенсує недоліки державної соціальної підтримки, стимулюючи розвиток суспільства. Низка благодійних фондів та волонтерських об'єднань, зокрема «Повернись живим», «Сергія Притули», «Razom

for Ukraine», «Зграя», «Єдність за майбутнє» активно надають допомогу людям, які опинилися у скрутних життєвих ситуаціях [93, с. 24].

Натомість, стихійні лиха, епідемії (пандемії) та військові конфлікти завжди породжують хвилю шахрайств, адже шахраї прагнуть нажитися на людських нещастях. Прогалини у нормативно-правовій базі, що регулює порядок функціонування сфери надання гуманітарної допомоги, волонтерської та благодійної діяльності, зумовлюють можливості для шахраїв, які створюють фейкові волонтерські та благодійні організації, благодійні і гуманітарні фонди, соціальні сторінки задля заволодіння майном або правами на майно потерпілих [205, с. 1].

Внаслідок розширення воєнних дій на Півночі, Сході та Півдні України, а також значного зростання кількості людей, які потребують допомоги, сфера благодійної діяльності та надання гуманітарної допомоги набула особливого значення для нашої держави. Водночас діяльність з надання гуманітарної допомоги не завжди є законною, а в деяких випадках може містити ознаки кримінальних правопорушень, насамперед, шахрайств.

Під час дії особливих правових режимів люди потребують не лише гуманітарної допомоги, але й моральної підтримки, відчуття безпеки та захищеності, на чому наживаються шахраї, які можуть пропонувати низку послуг та матеріальних благ, насправді не маючи таких можливостей. Виникають благодійні організації та гуманітарні фонди, які не завжди мають сумлінну репутацію. Через їхній високий рівень латентності більшість подібних випадків протиправної діяльності залишаються нерозкритими, а відсутність офіційної статистики щодо вчинення шахрайства у сфері надання гуманітарної допомоги не дозволяє виявити масштабність проблематики. Через широкомасштабне вторгнення збройних сил російської федерації на територію нашої держави (2022–2025 рр.) органи досудового розслідування постали перед новими проблемами в процесі

Перейти на сайт →